

ערב הסעודית במצור אסטרטגי: המלחמה על באב אל-מנדב

יואל גוז'נסקי, אלדד שביט וארי הייסטין | גיליון 2200 | 16 בספטמבר 2026

בעוד תשומת הלב העולמית ממוקדת בחודשים האחרונים בהורמוז, המערכה על צוואר הבקבוק השני בחצי האי ערב, באב אל-מנדב, מסלימה במהירות. התעצמות המלחמה בתימן והגברת האיום החות'י על השיט בים האדום אינן עוד זירה נפרדת, אלא חזית נוספת במלחמה האזורית עם איראן. ערב הסעודית מצויה בשעת משבר ובמצוקה אסטרטגית חריגה: הורמוז משובש ממזרח, צינור מזרח-מערב נפגע, החות'ים תוקפים בשטחה והנתיב החלופי דרך הים האדום מאיים. יכולתה להגן על שטחה ולהבטיח את ייצוא הנפט שלה נתונה אפוא ללחץ מכמה כיוונים בעת ובעונה אחת. המשבר הוא מבחן למערך הבריתות החדש שבנתה ריאד, ובראשו "ברית מכה", אך גם לארצות הברית. עבור ממשל טראמפ, המבקש לצמצם את המעורבות האמריקאית באזור, האתגר הוא לסייע לבעלת ברית מרכזית ולהבטיח את חופש השיט מבלי להיגרר לחזית נוספת מול החות'ים ולהרחיב עוד יותר את המלחמה עם איראן. גם לישראל אינטרס ישיר בבלימת החות'ים ובמניעת התבססותם בבאב אל-מנדב. בשעת המצוקה הסעודית, על ישראל להושיט יד לריאד ולהציע סיוע שקט, ללא התניות וללא ניסיון לגבות תמורה מדינית מיידית. בלימת החות'ים ושמירת באב אל-מנדב פתוח הן כיום אינטרס אמריקאי, סעודי וישראלי משותף.

בעוד עיני העולם נשואות למצר הורמוז, החזית המסוכנת הבאה במזרח התיכון נפתחת דווקא בתימן. כמעט ארבע שנים לאחר שהמלחמה שם שככה, החות'ים חזרו למתקפה רחבה – באוויר, בים וביבשה – והיעד המרכזי אינו רק ערב הסעודית אלא גם המרחב החולש על באב אל-מנדב, צוואר הבקבוק השני המקיף את חצי האי ערב ואחד מנתיבי השיט החשובים בעולם. המתקפה הקרקעית הגדולה שבה פתחו החות'ים בתחילת ספטמבר לעבר מוח'א הרחיבה את אחיזתם בחוף הים האדום וביססה את שליטתם הקרקעית במרחב המצר – מה שמקל עליהם מעתה לפגוע בחופש השיט בו. במקביל, מתקפות הטילים והכטב"מים על ערב הסעודית ממחישות שהמערכה חוזרת גם לשטח הממלכה. המשמעות רחבה מתימן: כאשר הורמוז משובש ממזרח, צינור מזרח-מערב הסעודי מושבת בעקבות תקיפות מעיראק והחות'ים מאיימים על היציאה דרך הים האדום ממערב, באב אל-מנדב הופך מחזית משנית לזירה אסטרטגית מרכזית. מלחמת תימן השנייה, אם אכן זהו השלב שאליו נכנס האזור, היא גם המלחמה על באב אל-מנדב.

המשמעות חורגת הרבה מעבר למלחמה בתימן. במשך שנים נתפסו איראן והחות'ים כשתי חזיתות שונות מבחינת ריאד: איראן היא האיום האסטרטגי ממזרח, והחות'ים מטרד מדרום. כעת שתי החזיתות פועלות בו־זמנית, ואפשר אף לטעון שבאופן מתואם. איראן מפעילה לחץ על הורמוז ובני בריתה בתימן מאיימים על השער הדרומי של הים האדום. שתי נקודות החנק המרכזיות המקיפות את חצי האי ערב מתממשות בעת ובעונה אחת ומחזקות זו את זו. ראוי לציין שגם הטריגר לסבב הנוכחי מגלם את החיבור הזה: ביולי 2026 ניסו החות'ים להנחית בצנעא מטוס שהגיע מטהראן, בניסיון לאתגר את הסגר האווירי והימי עליהם; מטוסי הקואליציה בהובלת ערב הסעודית תקפו את מסלול ההמראה ומנעו את הנחיתה, והחות'ים הגיבו בטיילים, בכטב"מים ובהכרזה על חרם ימי על השיט הסעודי – ובכך הסתיימה למעשה שביתת הנשק שהחזיקה מעמד מאז 2022.

עיתוי העימות מדאיג במיוחד את ערב הסעודית. הממלכה השקיעה במשך עשרות שנים בצינור מזרח-מערב המעביר נפט ממזרח הממלכה ליבוע שעל הים האדום, בדיוק כדי לצמצם את תלותה בהורמוז, אלא שהצלחה זו יצרה תלות חדשה: ביוני 2026 עברו דרך מסוף יבוע כ-92 אחוזים מייצוא הנפט הימי הסעודי, והיקף הייצוא ממנו זינק פי חמישה בקירוב – מכ-763 אלף חביות ביום לפני המשבר לכ-3.8 מיליון. במילים אחרות, ככל שהורמוז מסוכן יותר, הים האדום הפך חשוב

יותר; וככל שהים האדום חשוב יותר, המלחמה בחות'ים הופכת ממטרד בגבולה הדרומי של ערב הסעודית לאיום אסטרטגי על עורקי הסחר והאנרגיה שלה. הנתביב שנועד לפזר סיכון הפך בעצמו לנקודת חנק (choke point).

מאז הכרזת הסגר החות'י על הממלכה ב-20 ביולי 2026, לא הועמס בחוף המערבי של הממלכה ולו מטען נפט אחד לייצוא דרך באב אל-מנדב. מכליות עמוסות נאלצות לצאת צפונה דרך תעלת סואץ אל הים התיכון ומשם להקיף את אפריקה כדי להגיע ללקוחות באסיה – מסלול שמאריך הפלגה מינבוע לדרום קוריהא מכ-24 יום לכ-54 יום, ושמחייב גם החלפת כלי שיט. חשוב מכך: החות'ים העניקו פטור בפועל לכלי שיט סיניים ורוסיים, כך שהחרם אינו סגירה של המצר אלא סינון פוליטי של מי שרשאי לעבור בו. ב-5 באוגוסט הם תקפו מכלית סעודית מול חופי ינבוע, במסלול פנימי בין ינבוע לג'יזאן המרוחק מאות קילומטרים מאזור החרם המוכרז, וקשרו במפורש את התקיפה להסגרת המכליות צפונה. כלומר, הים האדום כולו הפך מסוכן לשיט עבור הסעודים.

לפיכך, חזרה הממלכה להפציץ מטרות של החות'ים בתימן ולסייע לכוחות הנלחמים בהם, לאחר שנים שבהן ביקשה להיחלץ מהמלחמה התימנית; לפי החות'ים, בשלושת הימים שקדמו למתקפת 8 בספטמבר בוצעו יותר מ-120 תקיפות סעודיות. במקביל פתחה הממשלה התימנית המוכרת מסע הפצצות משלה – והשיקה מתקפת נגד בג'וף ובבידא במטרה לפזר את כוחות החות'ים, תוך הכרזה על יעד שאפתני בהרבה: החזרת צנעא לידיה. במובן מסוים, דווקא תוצאות המלחמה עם איראן הן שיצרו הזדמנות לחות'ים, ובסופו של דבר הגבירו את הלחץ על ריאד לשוב ולהיות מעורבת בתימן. בסבב הקודם בין ערב הסעודית לחות'ים, בין 2015 ל-2022, ביצעה הקואליציה בהובלת ערב הסעודית עשרות אלפי תקיפות אוויריות בתימן, ולא הצליחה לשלול מהחות'ים את היכולת לתקוף את תשתיות האנרגיה, התעופה והתשתית האזרחית של הממלכה. המערכה הסתיימה בשביתת נשק ולא בהכרעה לטובת אף אחד מהצדדים, ונותר לראות אם הלקחים שהופקו בריאד, השינויים במערך הבריתות האזורי והעולמי והנסיבות המשתנות של החות'ים בבית יתלכדו לכדי תוצאה מכריעה יותר בסבב הנוכחי.

הפעם מגיעה ריאד למערכה עם מערכת רחבה יותר של שותפים. מכאן שזהו גם מבחן ראשון ל"ברית מכה" שנחתמה ב-7 באוגוסט 2026 בין ערב הסעודית, טורקיה ופקיסטן, הקובעת כי התקפה מזוינת על אחת מהן תיחשב התקפה על שלושתן. עד עתה הסתפקו טורקיה ופקיסטן בגינויים חריפים ובקריאה לחות'ים לחדול; בלי עדות, עדיין, למעורבות צבאית אקטיבית בעימות. ריאד אינה זקוקה בהכרח לכוחות טורקיים או פקיסטניים "על הקרקע". היא נזקקת למיירטים, כטב"מים, מודיעין ואמצעים נוספים להגנת מתקני האנרגיה והתשתיות שלה. אם אנקרה ואיסלמאבאד יספקו אותם, הברית החדשה תקבל תוכן מבצעי ראשון. אם יסתפקו בגינויים, יתברר שוב המרחק שבין הצהרות לבין נכונות לשאת בעלויות כאשר אחת החברות אכן מותקפת.

אבל השאלה הגדולה יותר מופנית לוויינגטון. מבחינת ממשל טראמפ, ההתפתחויות בבאב אל-מנדב יוצרות דילמה מורכבת במיוחד. הממשל מבקש בעת ובעונה אחת להימנע מהתרחבות המלחמה עם איראן ומהיגררות מחדש למערכה ישירה וממושכת נגד החות'ים, אך גם למנוע פגיעה קשה בערב הסעודית ובחופש השיט. שלושת היעדים הללו אינם בהכרח מתיישבים זה עם זה.

המשבר הוא גם מבחן לארכיטקטורה האזורית שממשל טראמפ מבקש לקדם: פחות מעורבות צבאית אמריקאית ישירה, יותר אחריות של השותפות האזוריות להגנת עצמן, לצד סיוע אמריקאי במודיעין, הגנה, לוגיסטיקה והרתעה. במובן זה, השאלה אינה רק אם ארצות הברית תגן על ערב הסעודית, אלא האם המודל הזה יכול לעמוד במבחן כאשר אחת השותפות המרכזיות שלה נתונה תחת מתקפה ומבקשת סיוע רחב יותר, בעוד וויינגטון אינה מעוניינת לפתוח חזית נוספת.

נראה כי העדיפות של טראמפ היא להימנע ככל האפשר מכניסה ישירה למערכה נוספת. המלחמה עם איראן כבר נמשכת חודשים, והמאמץ האמריקאי ממוקד בניסיון לצמצם את ממדיה ולמצוא לה מוצא. מערכה מחודשת נגד החות'ים תחייב הקצאת כוחות וחימושים נוספים, עלולה ליצור זיקה ישירה בין הזירה התימנית לבין המלחמה באיראן ולהרחיב עוד יותר את העימות האזורי. דבריו האחרונים של טראמפ, שלפיהם החות'ים אינם מעוניינים במלחמה עם ארצות הברית וכי הוא אינו מודאג בשלב זה מהאפשרות לעימות עמם, ממחישים את רצונו למנוע מהמשבר להפוך לחזית אמריקאית נוספת. דיווחים עדכניים מצביעים גם על כך שוויינגטון מעדיפה בשלב זה להסתפק בסיוע מודיעיני ובתמיכה לערב הסעודית ולא לעבור לתקיפות אמריקאיות ישירות.

אלא שהימנעות ממעורבות אינה פותרת את הדילמה האמריקאית. ערב הסעודית היא שותפה מרכזית של ארצות הברית, ופגיעה מתמשכת ביכולתה לייצא נפט, לצד איום על נתיב שיט בינלאומי מרכזי, נוגעת גם לאינטרסים אמריקאיים ישירים.

יתר על כן, הימנעות מסיוע משמעותי לריאד עלולה להיתפס באזור כהוכחה לכך שגם שותפות קרובה עם וושינגטון אינה מבטיחה גיבוי בשעת משבר. על רקע הרחבת קשריה של ערב הסעודית עם שותפים נוספים בשנים האחרונות, יש בכך משמעות גם למעמדה ולאמינותה של ארצות הברית באזור.

מכאן מסתמנת אפשרות ביניים – לסייע לערב הסעודית באופן משמעותי מבלי להפוך את ארצות הברית לצד ישיר במלחמה. סיוע כזה יכול לכלול מודיעין והתרעה מוקדמת, סיוע בבחירת מטרות, אספקת מיירטים ואמצעי הגנה, הגברת הנוכחות והליווי הימי ותמיכה בקואליציה האזורית להגנת חופש השיט. במקביל, וושינגטון יכולה להותיר את עיקר הפעילות הצבאית נגד החות'ים בידי ערב הסעודית ושותפותיה ולשמר ערוצים מדיניים שנועדו להבהיר לחות'ים ולאיראן את הקווים האדומים האמריקאיים. מעורבות צבאית ישירה תישמר כאופציה למקרה שבו יותקפו כוחות או כלי שיט אמריקאיים, או אם האיום החות'י יתרחב לכדי פגיעה רחבה ומתמשכת בחופש השיט הבינלאומי.

גם השיקול הפוליטי הפנימי מגביל את חופש הפעולה של טראמפ. הבחירות לקונגרס בנובמבר מתקרבות כאשר המלחמה עם איראן, מחירי האנרגיה והחשש מהסתבכות אמריקאית נוספת הם כבר חלק מהוויכוח הפוליטי. פתיחת חזית נוספת בתימן תעמיד את טראמפ בפני קושי להסביר לציבור כיצד ממשל שהתחייב להימנע ממלחמות ממושכות מוצא עצמו מעורב בזמנית מול איראן והחות'ים. מנגד, פגיעה נוספת באספקת הנפט ועלייה במחירי האנרגיה עלולות לגבות ממנו מחיר פוליטי לא פחות משמעותי. דבריו האחרונים, שבהם קשר בין סיום המלחמה עם איראן לאחר בחירות האמצע לבין ירידה צפויה במחירי הדלק, ממחישים עד כמה השיקול הכלכלי והאלקטורלי משתלב כיום בחישובי הממשל.

מכאן שהאתגר של ממשל טראמפ אינו, בשלב זה, כיצד להכריע את החות'ים, אלא כיצד למנוע מהם להשיג הישג אסטרטגי, לסייע לערב הסעודית ולהבטיח את חופש השיט מבלי להפוך את ארצות הברית לבעלת הבית של מלחמה נוספת. לכן סביר שהממשל יעדיף מעורבות מדורגת, הנשענת על השותפות האזוריות ומלווה בסיוע אמריקאי משמעותי, אך תוך הצבת רף גבוה לכניסה ישירה של ארצות הברית למערכה. הצלחת גישה זו תהיה מבחן חשוב ליכולתה של וושינגטון לקיים את הארכיטקטורה האזורית שהיא מבקשת לבנות – להפחית את המעורבות הישירה מבלי לשחוק את ההרתעה ואת אמון השותפות בה.

סיכום ומשמעויות

ההתפתחויות האחרונות בתימן ממחישות כי המלחמה עם איראן הולכת והופכת ממלחמה ישירה למערכה אזורית רב-זירתית. תימן, עיראק והזירה הימית אינן עוד חזיתות נפרדות: איראן משבשת את התנועה בהורמוז, החות'ים מפעילים לחץ על ערב הסעודית ומבססים את אחיזתם במרחב באב אל-מנדב, והמיליציות הפרו-איראניות בעיראק מצטרפות למערכה. הציר האיראני מתפקד אפוא כרשת מבוזרת המסוגלת להפעיל לחץ מצטבר מכמה כיוונים, גם ללא פיקוד ושליטה איראניים ישירים על כל אחד מרכיביה.

בתוך כך, השליטה בצווארי הבקבוק הימיים הופכת בעצמה לכלי אסטרטגי. איראן אינה חייבת לסגור לחלוטין את הורמוז והחות'ים אינם חייבים לחסום לחלוטין את באב אל-מנדב. די ביכולת לאיים לאורך זמן על הספנות, להעלות את מחירי הביטוח והתובלה ולהפוך נתיבי ייצוא לבלתי אמינים כדי לייצר מנוף חורג בהרבה מעוצמתם הצבאית. התרחיש המסוכן הוא אפוא יצירת "מלקחיים ימיים" סביב חצי האי ערב, שבהם איראן ושלוחיה מסוגלים לשבש במקביל את שני עורקי השיט המרכזיים של האזור.

המשבר גם חושף את מגבלותיהן של הבריתות החדשות באזור. ערב הסעודית הרחיבה בשנים האחרונות את מספר משענותיה הביטחוניות – מארצות הברית ועד הקואליציה הימית בים האדום ו"ברית מכה" עם טורקיה ופקיסטן – אך ברגע המבחן אף אחת מהן אינה מספקת לה מענה מלא. טורקיה ופקיסטן נמנעות לפי שעה ממעורבות צבאית ישירה, ארצות הברית מהססת להרחיב את המערכה, והמחנה האנטי-חות'י בתימן סובל מפיצול ומחולשה. זהו ביטוי נוסף לעיקרון רחב יותר: ריבוי בריתות מעניק למדינות יותר אפשרויות, גמישות ומרחב תמרון אך אינו מבטיח יותר ביטחון.

ערב הסעודית נתונה בפועל תחת מצור אסטרטגי. הורמוז משובש ממזרח, צינור מזרח-מערב שנועד לעקוף אותו נפגע, ומדרום החות'ים מחזקים את אחיזתם במרחב באב אל-מנדב ומאיימים על הנתיב החלופי דרך הים האדום. החלופות שבנתה הממלכה כדי לצמצם את פגיעותה הופכות בעצמן למטרות. לממלכה לא חסר נפט, חסרה לה היכולת להוציא אותו בבטחה לשוק. מלאים יכולים לספק מרווח נשימה ותשתיות שנפגעו ניתן לתקן, אך תיקון הצינור אינו מסיים את המשבר:

מה שתוקן היום עלול להיפגע שוב מחר. לכן האתגר אינו רק לחדש את הייצוא, אלא להבטיח עורקי ייצוא שניתן להגן עליהם לאורך זמן.

המצור האסטרטגי מקבל גם ממד של איום ישיר על העורף הסעודי. בימים האחרונים נאלצו הרשויות להפעיל שוב ושוב התרעות לתושבי ערי הדרום מפני טילים וכטב"מים חות'יים, לאחר שמתקפות קודמות כבר גרמו לעשרות נפגעים ופגעו בתשתיות אנרגיה. ערב הסעודית נדרשת אפוא בעת ובעונה אחת להגן על נתיבי הייצוא שלה, לשקם תשתיות שנפגעו ולהגן על עריה מפני מתקפות נוספות.

מנקודת מבט ישראלית, המשמעות המרכזית היא שהאיום החות'י אינו עוד סוגיה תימנית ואף לא רק איום על השיט בים האדום. הוא חלק מן המערכה הרחבה מול איראן ומן הניסיון להפעיל לחץ על מדינות האזור באמצעות שליטה בעורקי החיים שלהן. מכאן שלישראל ולערב הסעודית נוצר אינטרס משותף ברור וחריג בעוצמתו: למנוע התבססות חות'ית שתאפשר לאיראן ולשותפיה לאיים בו־זמנית על הורמוז ועל באב אל-מנדב.

עבור ישראל זהו גם חלון הזדמנויות מדיני-ביטחוני. דווקא כאשר ריאד מגלה את מגבלות התמיכה האמריקאית ואת הפער שבין ההצהרות של שותפותיה החדשות לבין נכונותן להפעיל כוח, ישראל יכולה להמחיש את ערכה כשותפה ביטחונית באמצעות סיוע שקט. סיוע כזה אינו צריך להיות מותנה – ההערכה היא כי הממלכה תזכור "טובה" זו כשם שסיוע ישראלי קודם למדינות המפרץ היה בעל ערך מדיני בשלב מאוחר יותר. האינטרס המידי הוא למנוע מאיראן ושלוחיה להשיג מנוף אסטרטגי על שני שערי הימים של האזור; האינטרס ארוך הטווח הוא להפוך את חפיפת האינטרסים לבסיס לשותפות ישראלית-סעודית עמוקה יותר ביום שאחריה.

עורכי הסדרה: ענת קורץ, רינת חרש ואלדד שביט.